

VIENO VAIKO ŠEIMOJE PATYRIMAS*

Lisen C. Roberts ir Priscilla White Blanton

Santrauka

Autoriai atliko išsamią dvidešimties jaunų žmonių, kurie augo šeimose vieni, apklausą interviu metodu. Teminė analizė atskleidė, kad buvimas vieninteliu vaiku turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Teigiami aspektai: brolių ir/ar seserų tarpusavio rungtyniavimo nebuvimas, malonumas būti vienumoje, privilegija su niekuo nesidalinti tėvų meile ir finansiniais resursais bei artimi santykiai su tėvais. Sunkumai, kylantys vienam šeimoje augančiam vaikui, yra šie: neturėjimas brolio ar sesers, kuriuo gali visiškai pasitikėti, jautimas spaudimo ką nors pasiekti, siekimas kitų žmonių nedalomo dėmesio, tam tikri sunkumai bendraujant su bendraamžiais bei nerimas dėl tolimesnio gyvenimo problemų, tokių kaip tėvų priežiūra ir vidinė tuštuma, atsirastanti mirus tėvams.

Vidutinis žmonių skaičius JAV šeimoje mažėja. Tiek vienišos motinos, tiek poros vis dažniau nusprendžia auginti vieną vaiką (Gallup & Newport, 1990). Nepaisant šių svarbių demografinių pokyčių, dar egzistuoja neigiami stereotipai apie vieną vaiką šeimoje. Nors yra tyrimų, kurie nagrinėja vaikų, augusių be brolių ir seserų, pasiekimus ir mokymąsi (Falbo, 1984; Falbo & Polit, 1986; Polit & Falbo, 1987), tačiau mažai žinoma apie subjektyvius šių asmenų išgyvenimus.

JAV visuomenė apskritai negatyviai vertina vieno vaiko poziciją šeimoje (Day, 1991; Gallup & Newport, 1990; Falbo, 1984; Katz & Boswell, 1984). Viena tyrimo koledžo studentų buvo prašoma įvertinti vaiko gimimo eiliškumo pozicijas šeimoje (vyriausias, vidurinis, jauniausias, vienintelis), pradedant nuo geriausios, vieno vaiko pozicija atsidūrė sąrašo gale (Nyman, 1995). Naujausieji Gallup Poll tyrimai parodė, kad 70% JAV gyventojų nuomone, vieno vaiko padėtis yra nepalanki (Gallup & Newport, 1990). Vieno tyrimo rezultatai rodo, kad tik 3% JAV apklaustų gyventojų nurodė, jog vienas vaikas yra idealios šeimos dydis (Gallup & Newport, 1990). Be to, pagrindinė priežastis, dėl kurios tėvai nusprendžia turėti antrą vaiką, yra pastangos apsaugoti savo pirmąjį vaiką nuo vieno vaiko šeimoje pozicijos (Falbo & Polit, 1986; Feiring & Lewis, 1984; Glenn & Hoppe, 1984). Iš esmės vienturčiai vaikai šeimoje apibūdinami kaip žmonės, turintys nemalonių bruožų: išlepinti, egocentiški, prastai prisitaikantys, savanaudžiai, nebrandūs, perfekcionistai, nedraugiški ir nelankstūs (Day, 1991; Feiring & Lewis, 1984; Gee, 1992; Leder, 1991; Nachman & Thompson, 1997; Nyman, 1995; Sifford, 1989).

Tačiau empiriniai tyrimai, kurie tiria, kaip buvimas vienu vaiku šeimoje ar kitose pozicijose veikia vaiko vystymąsi, dažniausiai atskleidžia šiek tiek kitokį vaizdą. Skirtumas tarp vienintelio vaiko ir vaikų, turėjusių brolių ar seserų, arba visai nepastebimas, arba palankus vieno vaiko pozicijai. Fabio ir Polit (1986) atliko daugiau nei vieno tūkstančio tyrimų metaanalizę, kurios metu paaiškėjo, kad vienintelių vaikų intelektas ir pasiekimai reikšmingai aukštesni, palyginti su vaikais, turėjusiais brolių ar seserų, ypač lyginant su vėliau gimusiais vaikais iš didesnių šeimų. Tyrimai, nagrinėję prisitaikymą ir charakterio formavimąsi, atskleidė, kad buvimas tam tikroje pozicijoje nelemia konkrečių bruožų susiformavimo, ir taip pat nepagrindė hipotezės, kad vieno vaiko pozicija yra nepalanki, palyginti su broliais, seserimis ar bendraamžiais (Claudy, 1984; Fabio ir Polit, 1986; Glenn & Hoppe, 1984; Polit & Fabio, 1987; Polit, Nuttall, & Nuttall, 1980; Watson & Biderman, 1989). Tyrimų, lyginusių vienintelių vaikų ir kitų vaikų socialumo kintamuosius, duomenys taip pat rodo rezultatų nepastovumą, tačiau remiantis skirtumais, rasta savo apibūdinimuose, manoma, kad vieninteliai vaikai gali susidurti su daugiau keblumų socialinėje sferoje nei kiti vaikai (Fabio, 1984; Fabio & Polit, 1986; Polit & Fabio, 1987). Apibendrinant galima teigti, kad empiriniai tyrimai nepatvirtina nuomonės, jog vienintelių vaikų pozicija yra nepalanki.

* Journal of Individual Psychology, Vol. 57, No. 2, Summer 2001, p. 125-140.
Vertė Erika Beržinienė. Redagavo Levutė Karčiauskienė.

Plačiausiai teorinė klausimo pusė svarstoma individualiojoje psichologijoje, konkrečiai – Alfredo Adlerio ir Rudolfo Dreikurso darbuose. Jų manymu, vaiko charakterio ir jo gyvenimo stiliaus formavimuisi svarbią įtaką turi šeimos konsteliacija ir vaiko užimama pozicija šeimoje. Vieno vaiko šeimoje pozicija yra unikali tuo, kad toks vaikas niekada nenukarūnuojamas ir mažiau tikėtina, kad jis jaus spaudimą, atsirandantį dėl šalia esančio konkurento, jis nesusidurs su situacijomis, su kuriomis susiduria pirmas vaikas šeimoje ir jo broliai ar seserys (Sweeney, 1989). Vaikas, kuris auga vienas šeimoje, susiduria su sunkumais bendraudamas, kadangi jo artimame pasaulyje gyvena tik suaugusieji, kurių sugebėjimai daug geresni nei vaiko (Dreikurs, 1958). Be to, labiau tikėtina, kad vieną vaiką pernelyg lepins tėvai ir jis visada bus šeimos dėmesio centre. Kadangi vienturčiai neturi patyrimo, ką reiškia augti kartu su bendraamžiais, jie gali nenorėti dalintis dėmesiu ar materialiais daiktais su kitais vaikais. Todėl yra didelė tikimybė, kad augęs šeimoje vienas vaikas bus mažiau konkuruojantis su bendraamžiais (Monaster & Corsini, 1982). Sweeney (1989) nuomone, vieno vaiko didžiausias sunkumas yra bendravimas su bendraamžiais ir dėl šios priežasties mokykloje jam gali būti sunkiau nei kitiems vaikams. Tačiau adleristai pabrėžia, kad gimimo pozicija savaime nesuteikia pakankamai informacijos daryti apibendrinimus (Sharf, 1996). Siekiant suprasti, kokią įtaką gyvenimo stiliaus formavimuisi daro šeimos kontekstas, reikia atkreipti dėmesį ir į kitus šeimos konstelacijos aspektus bei šeimos atmosferą.

Reikalinga platesnė informacija apie vieno vaiko patyrimą, nes apytikriai 20% vaikų auga be brolių ir seserų (Falbo, 1987; Rice, 1999). Nepaisant, kad dalis šių vaikų turės brolius ar seseris, gimiančius vėliau, Bird ir Melville (1994) teigia, kad nuo 1978 iki 1990 metų padvigubėjo vienturčių vaikų, kurių mamos buvo tarp 40 ir 44 metų, skaičius. Nors dauguma moterų, galinčių gimdyti vaikus, teigia, kad norėtų turėti du ar daugiau vaikų, mažiausiai 12% teigia, kad norėtų auginti tik vieną vaiką. Šis santykis reikšmingai išaugo nuo 1978 iki 1990 metų (Bird & Melville, 1994, Rice, 1999).

Kadangi mažų šeimų skaičius didėja, vienas vaikas šeimoje vis labiau tampa norma. Siekiant geriau suprasti šį reiškinį, terapeutams reikia daugiau informacijos, ką buvimas vienu vaiku šeimoje reiškia jam pačiam.

Tikslas

Šio tyrimo tikslas – išryškinti subjektyvius vieno vaiko šeimoje išgyvenimus, kuriuos pateikė tyrime dalyvavę jauni žmonės. Vienas vaikas šeimoje – asmuo, kuris yra vienintelis vaikas savo tėvams (gyviems ar mirusiems) ir kuris nuo vaikystės iki pilnametystės namuose augo be bendraamžių. Tyrime dalyvavo jauni žmonės nuo 20 iki 29 metų.

Metodai

Tyrime dalyvavo 20 suaugusių žmonių – 12 moterų ir 8 vyrai. Dalyviai surinkti Universitete paskaitų metu perskaitant skelbimą arba perduodant informaciją žodžiu. Vienuolikos dalyvių amžius – nuo 20 iki 24 metų ir devynių – nuo 25 iki 29 metų. Keturi dalyviai buvo įvaikinti, kiti – biologiniai savo tėvų vaikai. Visi dalyviai tyrimo metu gyveno viename pietryčių mieste ar jo apylinkėse. Aštuoniasdešimt penki procentai dalyvių baltodžiai, 10% Amerikos afrikiečių ir 5% vietinių (tikrųjų) amerikiečių. Penkiolika procentų dalyvių tyrimo metu buvo susituokę, 85% niekada nebuvo susituokę. Penkiasdešimt penki procentai dalyvių save siejo su protestantiškąja bažnyčia, 30% – nė su viena iš įteisintų religijų ir 15% – su kitomis įteisintomis religijomis (katalikų, žydų ar šamanų). 100% dalyvių tyrimo metu studijavo aukštojoje mokykloje arba jau turėjo bakalauro ar magistro laipsnius. 15 iš 20 tyrimo dalyvių lankė dienes studijas (11 – paskutinio kurso studentai ir 4 – turintys mokslo laipsnį), 5 dalyviai tyrimo metu dirbo visu etatu. Dauguma dalyvių (85%) augo šeimose, kuriose tėvai visą laiką gyveno santuokoje, 4 dalyvių tėvai išsiskyrė ar bent vienas iš jų mirė, kai jiems buvo 20 metų ar daugiau. Dviejų dalyvių tėvai išsiskyrė, kai jie dar buvo maži vaikai. Vieną dalyvį augino tik mama, kuri niekada nebuvo ištekėjusi.

Dalyvių apklausa vyko 45-75 minučių intervalais ir visa buvo įrašyta į magnetines juostas. Remiantis Weiss (1994) kokybinio interviu metodu, asmuo, atlikdamas dalyvių interviu (pirmasis

autorius), juos klausinėjo, skatino kalbėti, detalizavo ir stengėsi išsiaiškinti dalyvių požiūrį. Abu autoriai skaitė ir peržiūrėjo visus užrašytus interviu ir kartu analizavo juos, remdamiesi vietinės integracijos metodu (Weiss), bei suskirstė turinį į teminius vienetų. Dalyvių pasisakymai buvo apibendrinti, paliekant citatas iliustracijai, užrašant dalyvių požiūrius siejančias temas. Įvairioms temoms prasmę suteikė apimančios integracijos metodas (Weiss). Siekiant išsaugoti dalyvių konfidencialumą, buvo panaudoti pseudonimai.

Rezultatai ir jų aptarimas

Reikia pabrėžti, kad tyrimo dalyviai, nors ir būdami vienturčiai savo šeimose, neaugo izoliuoti nuo kitų gyvenimo faktorių ir aplinkybių. Nors buvimas vieninteliu vaiku šeimoje buvo svarbiausias tyrimo dalyvių atrankos kriterijus, tačiau visiems tyrimo dalyviams tai buvo tik vienas gyvenimo aspektas. Be to, jis ne visada atrodė pats svarbiausias. Abigailė, įvaikinta tyrimo dalyvė, sakė: „Kai galvodavau apie save, dažniau galvodavau apie tai, kad esu įvaikinta, o ne apie tai, kad esu vienintelė šeimoje”. Nansi visada jautėsi kitokia nei visi, nes jos mama niekada nebuvo ištekęsusi: *Aš iš viso niekada nebuvo prisirišusi prie jokio vyriškio... O mano buvimas vieninteliu vaiku šeimoje, nežinau... Manau, tiesiog buvo dar vienu dalyku, kuris taip pat mane skyrė nuo kitų. Turbūt ir tai... Kiti žmonės galbūt irgi buvo vieninteliai vaikai šeimose, tačiau jie turėjo tėčius, todėl jie buvo šiek tiek normalesni.*

Tyrimo dalyviai minėjo daugybę kitų gyvenimo aspektų ir faktorių, kurie turėjo įtakos jų vystymuisi. Kai kurie, pavyzdžiui, augo šeimoje iš didelės giminės. Kai kurie iš jų užaugo darbininkų šeimose, kiti – vidutinės ar aukštesnės klasės šeimose. Bent vienas dalyvis augo alkoholikų šeimoje. Keletas dalyvių augo šeimose, kurios dažnai keitė savo gyvenimo vietą. Dalyvių šeimų struktūriškai buvo panašios, bet jų atmosfera skyrėsi. Nepaisant šių skirtumų, dvidešimties tyrimo dalyvių pasakojimai pasikartoja ir galima atrasti aiškius ir pastovius panašumus. Iš surinktų duomenų buvo išskirtos keturios temos: santykių su broliais ar seserimis patyrimo nebuvimas; tėvų ir vaiko santykių artumas; buvimas „mažuoju suaugusiuoju“ ir susirūpinimas dėl ateities. Visose šiose temose dalyviai išskyrė tiek privalumus, tiek trūkumus, kuriuos jie patyrė augdami šeimoje.

Santykių su broliais ar seserimis patyrimo nebuvimas

Faktą, kad augo kitokioje šeimoje nei žmonės, turėję brolių ar seserų, tyrimo dalyviai iš principo vertino pozityviai. Dauguma tyrimo dalyvių nesijautė nuskriausti, kad neturėjo brolių ar seserų, ir nejautė nuolatinio noro juos turėti. Pavyzdžiui, Tomas sakė: *Aš puikiausiai jaučiausi būdamas šeimoje vienas*, o Abigailė pridūrė: *Aš niekada nereikalavau daug dėmesio, kaip ir nenorėjau, kad kas nors su manimi žaistų. Tai, kad neturėjau brolių ar seserų, man niekada netrukdė*. Kolyn buvo įsitikinusi, kad jai labai pasisekė, kad neturėjo brolių ar seserų.

Vis tik daugumos tyrimo dalyvių patyrimo atsirado situacijų, kai brolio ar sesers buvimas buvo reikalingas. Dylanas sakė: *Mano gyvenime būdavo tokių momentų, kai norėjau turėti brolių ar seserį*. Tik mažoji tyrimo dalyvių dalis visą laiką norėjo brolio ar sesers. Fait pasakojo: *Mano geriausia draugė turėjo jaunesnį ir vyresnį brolių. Aš labai pavydėjau jų draugystės ir norėdavau pati augti tarp brolių ar seserų*. Ankstyvosios paauglystės metais dauguma tyrimo dalyvių ilgėjosi vyresnio brolio ar sesers, dažniau brolio, kuris galėtų padėti įveikti paauglystės sunkumus. Šiai „vyresnio brolio fantazijai“ buvo patikimi visi esminiai ir šviežiausi paauglystės jausmai bei išgyvenimai. Šeri sakė: *Kai mokiausi aukštesniojoje mokykloje (vyresnėse klasėse), svajojau apie vyresnį brolių: jis jau būtų turėjęs pažįstamų, ir man būtų buvę lengviau pritapti*”. Kenet sakė, kad paauglystėje dauguma problemų ar dalykų, kurie keldavo man nerimą, buvo iš santykių su draugais srities. *Visko mokytis turėjau klaidų ir bandymų metodu, jei būčiau turėjęs vyresnį brolių ar seserį, būčiau galėjęs pasiklausti jų*.

Tyrimo metu dalyviai negatyviai vertino brolių ir seserų tarpusavio karus ir konkurenciją, kurią jie matė savo draugų ar kaimynų namuose. Todėl jie iš principo jautėsi dėkingi, kad jiems nereikėjo spręsti panašių konfliktų savo šeimoje. Penelopė kaip pavyzdį pateikia savo pasakojimą:

Bendraudama su savo drauge ir jos seserimi, aš mačiau visa tai: „dink iš mano kambario!” ir kitus nemalonus dalykus, tada pradėjau galvoti, jog esu laiminga, augdama viena.

Kaip įprasta, dalyviai džiaugėsi, kad nereikėjo dalintis su broliais ir seserimis tuo, ką jiems skyrė tėvai. Erikas sakė: *Man patiko būti vienu vaiku šeimoje, nes tada nereikia su niekuo dalintis.* Delia pridėjo: *Visi mano draugai manė, kad man pasisekė. Aš turėjau daugiau žaislų, galėjau lankyti šokių pamokas, gimnastiką, nes mano tėvai neturėjo papildomų išlaidų brolio ar sesers poreikiams.* Panašu į tai, kad dalyviams patiko ir tai, kad jiems nereikėjo dalintis tėvų dėmesio. Tai patvirtina Nanci komentaras: *Iš tiesų nereikia su niekuo lenktyniauti ar varžytis. Kiek žinau, broliai ir seserys turi nuolat dėl ko nors varžytis. Man taip keista, kai galvoju, kad mano mama galėtų mylėti dar ką nors taip stipriai, kaip myli mane, arba kad būtų kažkas, su kuo aš turėčiau varžytis.*

Dar daugiau, šie, užaugę vieni, vaikai mėgavosi galimybe pabūti vienumoje. Dauguma jų manė, kad jei turėtų brolių ar seserų, jie arba būtų nepatenkinti tuo, kad neužtektų laiko pabūti vieniems, arba jie negalėtų pilnai išvystyti savo sugebėjimo džiaugtis vienu. Irena tai paaiškino labai paprastai: *Man patinka būti vienai.* Penelopė pasakojo apie vienturčių patyrimą apskritai: *Vaikai, kurie šeimoje auga vieni, nemato jokių problemų, kad žaidžia ar būna vieni net tuomet, kai paauga. Iš tikrųjų jiems reikia laiko, kuomet jie galėtų pabūti vieni.*

Keletas dalyvių, vaikystėje neturėdami brolių ar seserų, išvystė savo gebėjimus žaisti vaizduotės žaidimus. Jie tuo tikėjo, nes žaidė vieni, jų žaidimai neturėjo derybų pagrindo ir juose nereikėjo siekti kompromiso, kurio reikėjo žaidžiant su partneriu. Melisa sakė: *Man visa tai padėjo išvystyti tikrai gerą vaizduotę.* Dylanas pasakojo: *Aš buvau vienu žmogumi, o tada kairė ranka buvo kitu žmogumi. Taip mes kalbėdavomės vienas su kitu. Kartais aš net pasislinkdavau į kitą pusę ir vaidindavau vieną iš žmonių. Aš manau, jei ten būtų kalbėjęs brolis ar sesuo, jie būtų nutildyti.*

Taip pat buvo kalbama apie emocinio ryšio trūkumą su bendraamžiu: su juo gali pasikalbėti apie sunkumus ar išgyvenimus, susijusius su šeima. Vieni šeimoje augę vaikai galvojo, kad jei būtų turėję bendraamžį namuose, jiems būtų lengviau susidoroti su sunkumais ar sunkiais išgyvenimais. Fait tai apibendrinio: *Nėra jokio dalinimosi, tad nėra ir galimybės pasidalinti savo išgyvenimais. Žinote, smagu, kai nereikia dalintis savo žaislais, tačiau būtų smagu, jei galėtum pasipasakoti savo jausmus kam nors, kas tave suprastų.* Holis pastebėjo: *Aš neturėjau su kuo susėsti ant lovos vakare ir kalbėtis iki vėlumos. Turėjau išmokti problemas spręsti pats. Yra daugybė dalykų, kurių vaikai negali pasipasakoti savo tėvams. Žinote, vaikui reikia pasikalbėti su vaiku. Ir yra dalykų, apie kuriuos pasikalba tik broliai su seserimis, apie kuriuos kalbėti su draugais nelabai norisi. Aš viso to neturėjau. Su visa tuo turėjau susitvarkyti pats.*

Delia papasakojo apie savo išgyvenimus: *Būtų buvę smagu pasikalbėti apie savo pamotę su tuo, kas tikrai galėtų suprasti. Galima pasikalbėti su draugais, tačiau jie nežino, ką reiškia iš tikrųjų gyventi tokioje šeimoje.*

Kai kurie tyrimo dalyviai išreiškė mintis, kad tai, jog jie neturėjo brolių ir seserų, galėjo turėti įtakos jų socialinių santykių vystymuisi. Jie svarstė, ar tai, kad jie neturėjo brolių ir seserų, galėjo juos pastūmėti labiau užsidaryti ir susitelkti į save. Džeikas svarstė: *Kartais aš galvoju, ar būčiau tapęs toks drovus, jei turėčiau brolių ar seserų.* Lorela papasakojo savo išvalgas: *Kai augau, visada elgiausi kaip aš norėjau. Man sunku išmokti dirbti komandoje.*

Taigi paaiškėjo, kad nors buvo išskirti privalumai, jog „nereikėjo dalintis”, kartu dalyviai susidūrė su sunkumais, kad „nebuvo su kuo dalintis”. Nors, kaip grupė, šie vienturčiai vaikai pozityviai kalbėjo apie savo sugebėjimus pabūti vienumoje, kai kurie pastebėjo, kad malonus buvimas vienumoje pastūmėjo juos pasitraukti nuo kitų žmonių. Vienišumas, atsiradęs kaip pasekmė, dalyvių nuomone, buvo ne privalumas, o sunkumas. Fait buvo svarbu turėti kambario draugę: *Nors aš mėgstu būti tarp žmonių ir mėgstu bendrauti, turiu keistą potraukį atsiriboti. Keista, tačiau aš nesuprantu, kaip galiu turėti abu šiuos bruožus. Tačiau gyventi vienai man pavojinga, aš labai greitai galiu tapti tikra atsiskyrėle.*

Kai kurie dalyviai, dažniausiai moterys, brolio ar sesers nebuvimą kompensuodavo netikrais broliais ar seserimis. Pavyzdžiui, Brenda pasakė: *Su dauguma savo draugų turėjau ypatingai artimus santykius, kurie man buvo panašūs į brolių ir seserų santykius, kokius juos įsivaizdavau. Vietoj draugų Abigailė turėjo „žvėrelių, daugybę žvėrelių”. Melisa pasakojo apie savo pusbrolių: Aš*

turėjau pusbrolių, kuris irgi augo vienas šeimoje, mūsų santykiai buvo tokie, kad jaučiausi lyg turėdama vyresnį brolių.

Apibendrinant galima teigti, kad visi tyrimo dalyviai išreiškė tiek pozityvių, tiek negatyvių minčių apie tai, kad neturėjo brolių ar seserų. Iš teigiamų dalykų jie išsakė tai, kad nereikėjo patirti nemalonių išgyvenimų: dalinimosi, peštynių ir konkurencijos. Didžioji dalis išmoko būti vienumoje, užsiimti savimi ir dažniausiai būti patenkinti savo paties draugija. Kai kurie iš jų išsiugdė kūrybiškumą ir vaizduotę. Dauguma, neturėdami brolių ar seserų, išmoko sukurti artimus santykius su savo amžiaus draugais, pusbroliais ar gyvūnėliais. Kita vertus, neturėdami brolių ir seserų, šie žmonės susidūrė su sunkumais. Kai kuriems buvo nesmagu, kad neturėjo vedlio, kuris galėtų padėti įveikti sunkumus, kuriuos pats jau būtų įveikęs. Dauguma kartais svajodavo apie tai, kaip būtų gerai turėti savo amžiaus draugą, kuriam galima pasipasakoti savo išgyvenimus ir sunkumus. Kai kurie save vertino kaip nedrąsius ir atsitraukusius ir svarstė, kad turėdami brolių ar seserų jie gal būtų užaugę kitokie.

Tėvų ir vaiko santykių artimumas

Santykio tarp tėvų ir jų vienintelio vaiko niekada nesusilpnina ir nepaveikia kiti šeimos vaikai. Todėl šie santykiai potencialiai gali būti gana intensyvūs. Dauguma tyrimo dalyvių pripažino, kad jų santykiai su tėvais buvo labai artimi.

Beveik visi dalyviai pripažino faktą ir pozityviai vertino tai, kad jiems vieninteliams tėvai skyrė visą savo dėmesį. Melisa sakė: *Aš visada žinojau, kad mama ir tėtis mane myli labiausiai. Ir aš iš tiesų nejutau, kad turėčiau su kuo nors varžytis dėl savo mamos ar tėčio meilės.* Irena kalbėjo apie konkretesnius dalykus: *Aš gavau daugybę dėmesio. Jie su manimi praleisdavo labai daug laiko žaisdami, padėdami ruošti namų darbus, padėdami mokytis, jie visada buvo ten, kuo tik aš domėjausi. Jei kuriais metais aš žaisdavau kamuoliu, jie stebėdavo visas varžybas. Man tikrai skyrė daugybę dėmesio ir meilės.*

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad būti vienu vaiku šeimoje gerai ir dėl to, kad tėvai galėjo finansiškai daugiau juos paremti. Jie jautėsi privilegijuoti, galėdami gauti tiek daug materialių dalykų ir įgyvendinamų galimybių, tokių, kaip muzikos ir šokių pamokos, sporto inventorių ir klubų narystė. Kolenas sakė: *Kalbant apie pinigus ir galimybes, būdamas vienas šeimoje, aš gaudavau daugiau, nei būčiau gavęs, turėdamas brolių ar seserį.*

Dauguma tyrime dalyvavusių žmonių pozityviai kalbėjo apie savo artimus santykius su tėvais. Dauguma šiuos santykius vertino daugiau kaip draugystę, nei kaip santykius, paremtus autoritetais. Šeri sakė: *Aš nelabai nusileisdavau savo tėvams. Jie man buvo daugiau kaip draugai. Aš manau, kad visą laiką taip ir buvo. Jie yra geriausi mano draugai, tikrai, ir aš galiu šnekėtis su jais apie ką tik noriu.* Irena sutiko: *Aš manau, didžiausias privalumas, kad mano šeima labai artima ir mano tėvai yra mano patys geriausi draugai, taip pat Nanci pritarė: Mūsų santykiai buvo panašesni į draugų santykius nei į santykius, kur vieni vadovauja, o kiti – paklūsta.*

Dauguma dalyvių išreiškė nuomonę, kad santykiai su tėvais tokie artimi todėl, kad jie yra vieninteliai vaikai šeimoje. Tomas pasakojo: *Aš asmeniškai kažkaip nujaučiu, kad būtent tai, jog esu vienas šeimoje, lėmė mano santykių su tėvais tokį artumą. Aš, tiesą sakant, praleidau su jais labai daug laiko kartu, tuo metu kai dauguma mano bičiulių – ne.* Melisa sakė: *Manau, kad mano santykiai su tėvais buvo artimi todėl, kad buvome tik aš ir jie. Aš visą laiką jiems buvau labai artima. Ir dabar esu. Visada su jais galėdavau pasikalbėti apie viską ir manau, kad jei turėčiau brolių ar seserį, mūsų santykiai nebūtų tokie artimi.*

Vis tik kai kurie dalyviai, ypač kurie nesijautė tokie artimi savo tėvams, kalbėjo apie juntamą spaudimą ką nors pasiekti ar būti išskirtiniam, kadangi jie buvo vieninteliai vaikai šeimoje. Jie save vertino kaip tėvų „vienintelį šansą“ ir todėl manė, kad jų gyvenimo nesėkmės ar pasisėkimai daro didelę įtaką tėvams. Fait sakė: *Visi lūkesčiai ką nors pasiekti užgula ant tavo pečių... Tai tikrai didelis spaudimas.* Kenet teigė: *Jei tėvai turi kelis vaikus, galima svajoti, kad jei jau ne visi, tai bent vienas iš vaikų bus gydytojas, teisininkas ar šiaip pasieks ką nors gyvenime. Bet mano tėvai turėjo tik vieną šansą – mane.*

Delia papasakojo konkretų patyrimą: *Kai atėjo metas stoti į koledžą, mano tėtis labai norėjo, kad mokyčiausi muzikos. Man tikrai buvo labai sunku pasakyti, kad aš nenoriu. Aš žinojau, kad jis nori, jog studijuočiau muziką... Tai tam tikras spaudimas, kai tu jautiesi blogai, kai ko nors nedarai – aš jaučiausi taip, lyg turėčiau viską daryti dėl jo.*

Kai kurie dalyviai, vėlgi dažniau tie, kurių santykiai su tėvais nebuvo tokie artimi, pasakojo, kad tėvų nuolatinis dėmesys neigiamai įtakojo jų vystymąsi. Vienas iš išsakytų sunkumų – įprotis reikalauti nuolatinio kitų žmonių dėmesio. Maiklas kalbėjo apie „lepūnėlio“ stereotipą, diskutuodamas apie tėvų dėmesį: *Kai augau, siaubingai bijojau, kad tik nebūčiau išlepintas – išlepintas žaislų. Visi galvoja, kad vienturčiai vaikai tampa išlepinti. Tai tipiška: jie išlepinti. Kai aš buvau paauglys ir lygindavau save su kitais vaikais, kurie irgi buvo vienturčiais, ir kurie turėtų būti išlepinti, supratau, kad tai netinka man. Bet kai aš dar paaugau, tada supratau: „Vaje, aš esu išlepintas“, gal ne tiek materialiais dalykais, kiek dėmesiu. Man tikrai nepatinka būti trijų žmonių grupėje... nes man nepatinka dalintis dėmesiu.*

Kai kurie vienturčiai pageidavo elgtis kaip nori, kontroliuoti situaciją arba juos supančius žmones. Vieni augę šeimoje vaikai, kuriems šis bruožas atrodė kaip asmeninis trūkumas, kartais save vertino kaip „savanaudžius“ ir jų pavyzdžiuose atspindėjo noras dominuoti ar kontroliuoti. Melisa, pavyzdžiui, papasakojo: *Aš truputį savanaudiška. Noriu, kad viskas vyktų pagal mano norus, kada aš noriu ir kaip aš noriu.* Nors Delios vadovavimo įgūdžiai iš pricipo buvo jos privalumas, tačiau *kai grupėje buvo kitas lyderis, man buvo tikrai sunku... Man sunku išbūti tokioje grupėje, net jei aš sutinku su viskuo, ką jie sako. Man tikrai sunku leisti kitiems vadovauti.*

Kitas sunkumas, kurį tyrimo dalyviai siejo su buvimu vienu šeimoje – atsakomybės vengimas. Vieninteliai vaikai, kurie įsitikinę, kad tai jų asmeninis bruožas, jį siejo su tėvų nereikalavimu iš jų jokios atsakomybės, priešingai, jiems tarnavo ir viską padarydavo už juos. Pavyzdžiui, Nanci pasakojo, kad, kai jos mama atlikdavo už ją užduotis, *skaudino tik tol, kol darbai būdavo atlikti. Man buvo lengviau, kad kas nors už mane atliktų mano darbus, nei pačiai mokytis juos atlikti.* Tomas pasakojo panašius prisiminimus: *Aš niekada neturėjau jokių namų ruošos pareigų ir nieko nedarydavau namuose. Mano tėvai viską padarydavo patys... Kai pagalvoju apie tai dabar, manau, tai šiek tiek stabdė mano atsakomybės vystymąsi.*

Apibendrinant galima pasakyti, kad tyrime dalyvavę vienturčiai gavo visą savo tėvų dėmesį, finansinę paramą ir meilę. Didžioji jų dalis džiaugėsi artimais santykiais su tėvais. Pasirodė, kad kai kurie iš jų, ypač tie, kurių santykiai su tėvais buvo ambivalentiški, siekė kontroliuoti situacijas, žmones arba vengė atsakomybės.

Buvimas „mažuoju suaugusiuoju“

Dauguma tyrimo dalyvių išreiškė mintį, kad jie augo dažniausiai tarp suaugusių žmonių. Akivaizdu, kad savo šeimoje jie buvo vieninteliai vaikai, tačiau dažnai ir visoje giminėje ir tarp tėvų draugų jie buvo vieninteliai savo kartos vaikai. Irena sakė: *Kai augau, aplink buvo daugybė suaugusių žmonių. Žinote, jei mano tėvai išeidavo į vakarėlį su draugais, aš visada buvau kviečiama atvykti drauge, nes aš buvau tarytum mažas suaugęs žmogus. Jie žinojo, kad aš nenumesių lėkščių nuo stalo.*

Kenent taip pat pasidalino savo patyrimu: *Tėvai mane tarp suaugusių žmonių laikė visą laiką. Manęs niekada nepamesdavo iš akių. Kai jie eidavo į kokį nors susitikimą, aš visada eidavau kartu. Visada buvau tarp vyresnių žmonių. Tokiomis aplinkybėmis aš vienintelis buvau vaikas, kuris sėdėjo ir klausė suaugusių žmonių kalbų, kuris stebėjo, kaip suaugę žmonės bendrauja.*

Praleisdami daug laiko suaugusių žmonių draugijoje, tyrime dalyvavę vieninteliai vaikai dažnai jautėsi neįprastai subrendę, palyginti su savo tikruoju amžiumi. Melisa papasakojo: *Su manimi dažnai elgdavosi kaip su suaugusiu žmogumi. Manau, daug anksčiau, nei taip buvo elgiama su daugybe mano draugų... Aš visada buvau mažas suaugęs žmogus.* Penelopė pasakojo, apie ką ji kalbėdavosi su tėčiu: *Kiek tik save prisimenu, mes kalbėdavomės apie karščiausius įvykius. Net kai buvau dar visai vaikas, mano galva vos kyšodavo iš po stalo, o mes kalbėdavomės apie Gorbačiovą.*

Buvimas „mažais suaugusiais“, regis, šiems vaikams padėjo sukurti artimus santykius su savo tėvais ir kitais suaugusiais žmonėmis. Pusė tyrimo dalyvių pripažino, kad vaikystėje jiems ypatingai

gerai sekėsi sutarti su suaugusiais žmonėmis. Pavyzdžiui, Šeri įsitikinusi, kad „buvimas vienu vaiku padeda sukurti labiau lygiavertiškus santykius su tėvais ir kitais suaugusiais žmonėmis“. Tačiau šis patyrimo aspektas nebuvo be negatyvių pasekmių. Kai jie buvo jauni, gerai sutardavo su suaugusiais žmonėmis, tačiau buvo sunku draugauti su savo bendraamžiais. Šeri tęsė: *Man iš tiesų būdavo nelengva su savo bendraamžiais, nes aš nedaug laiko praleisdavau jų draugijoje... Tam tikra prasme aš visada jaučiausi vyresnė*. Irena pasidalino savo jausmais iš vaikystės, kai ji jautėsi kitokia nei visi: *Žaidimai ir visa kita, ką aš dabar mokausi, normalūs vaikai daro nuolat. Bet tuomet, kai aš pati buvau vaikas, aš elgdavausi taip: „aš nenoriu apsimesti, kad esu arklys. Tai kvaila“... Jaučiau, kad man ne visai priimtina, ką daro mane supantys žmonės. Buvo patogiausiau pakalbėti su suaugusiais nei suprasti, kodėl mano geriausia draugė nori, kad aš apsimesčiau arkliu*.

Tokie jausmai neapleido ir Irenos paauglystėje: *Aš ryškiai prisimenu, kaip mano mokytoja vieną dieną po pamokų man pasakė: „Tu tokia šauni. Kodėl niekada to neparodai klasėje?“ Man visada buvo labai aiškus skirtumas – buvimas su mano amžiaus žmonėmis ir buvimas su kuo nors, kaip ji – vyresniu, su kuriais aš jaučiausi savimi... Tad mano santykiai su mokytojais buvo tikrai geri ir ne tokie geri su mokiniais*.

Net tapę jaunuoliais tyrimo dalyviai vis dar geriau sutarė su vyresniais žmonėmis nei su savo bendraamžiais. Būdami dvidešimtmečiais, kai kurie iš tiriamųjų geriau sutarė su bent keleriais metais vyresniais žmonėmis. Delia paaiškino: *Daugumai mano draugų yra bent jau 25 metai, man – 21, kiti mano draugai – mano amžiaus, bet daug labiau subrendę nei dauguma tokio amžiaus žmonių*. Kalbėdamas apie savo meilės santykius, Maiklas sakė: *Pastebėjau, kad mane traukia vyresnės moterys*. Kenet buvo svarbu ir tai, kad *mano amžiaus moterys sako, kad jas baugina, kai su jomis kalbu lyg tėvas*.

Taigi paaiškėjo, kad geri santykiai su suaugusiais žmonėmis sukelia ir sunkumų. Vaikystėje ir jaunystėje praleidę daug laiko su suaugusiais žmonėmis ir mažai su bendraamžiais, vieninteliai vaikai išmoko kurti labiau tinkančius suaugusiems nei savo amžiui adekvačius santykius su kitais žmonėmis. Šie anksti suaugę vaikai elgėsi kaip suaugusieji ir kai kuriems iš jų tapo sunku bendrauti su bendraamžiais vaikystėje, paauglystėje ir net jaunystėje.

Susirūpinimas dėl ateities

Tyrimo dalyvių buvo paklausta, kokie nauji dalykai, susiję su jų pozicija šeimoje, gali iškilti ateityje. Dažniausiai susirūpinimo ateitimi tema buvo pasensiančių tėvų priežiūra. Dauguma tyrime dalyvavusių žmonių matė savo senstančius senelius ir stebėjo, kaip jų tėvai rūpinosi vyresniąja karta. Jie suvokė šios globos poreikius. Jie žinojo: jų tėvai gali pasidalinti vyresniųjų žmonių priežiūra su savo broliais ir seserimis, o kai jų pačių tėvams reikės priežiūros, ši atsakomybė teks jiems vieniems. Net būdami dvidešimtmečiai, kai jų tėvai dažniausiai vidutinio ar vyresnio amžiaus žmonės, vieninteliai vaikai jaudinosi, kad jiems vieniems teks rūpintis savo tėvais ateityje. Lorela pasidalino savo susirūpinimu: *Aš neturiu, kas man padėtų tai daryti. Jie stengėsi pasiruošti tam finansiškai, kad galėtų nuo manęs nuimti dalį naštos. Tačiau vis tiek man reikės tai daryti, rūpintis savo mirstančiais tėvais pačiai*.

Delia apibendrino klausimą: *Aš manau, kad buvimas vienturčiais vaikais tampa tikrai sunkus, kai esi vyresnis. Aš mąstau apie tai, kad reikės rūpintis savo tėvais, kai jie bus senesni... apie tai man sunku net galvoti*.

Tyrimo dalyviai taip pat išreiškė savo nerimą ir neryžtingumą, susijus su tuo, kad jie bus vieninteliai iš savo šeimos po tėvų mirties. Jiems buvo liūdna ir baisu, kad kai jų tėvai mirs, neliks nieko, su kuo būtų galima kartu prisiminti savo vaikystę ar šeimos patyrimus. Atrodo, kad jiems trūksta gyvenimo tęstinumo jausmo. Džeikas sakė, kad tada, kai jo tėvų jau nebebus, jam bus „labai gaila prarasto ryšio su žmonėmis, kurie patyrė tuos pačius dalykus.“ Tomo požiūris buvo labai panašus: *Aš savo šeimoje panašaus amžiaus nieko neturiu, todėl, kai mano tėvai mirs, aš neturėsiu nei brolio, nei sesers, su kuriais galėčiau pasikalbėti apie man svarbius dalykus*.

Keletas tyrimo dalyvių išreiškė apmaudą, kad jie niekada negalės tapti tikromis tetomis ar dėdėmis. Rajanas sakė: *Vienas dalykas, kuris mane liūdina – aš niekada nebūsiu tikras dėdė*. Panašiai kalbėjo ir Melisa: *Aš niekada netapsiu tikra teta*.

Kita tema, kuri dažniausiai iškilo tyrimo dalyviams galvojant apie ateitį, buvo jų pačių vaikai. Tomo žmona laukėsi, o nė vienas dalyvis dar neturėjo vaikų. Tyrime dalyvavę vienturčiai vaikai išsakė panašius susirūpinimus, liečiančius savo vaikų auginimą. Pirma, nemaža tiriamųjų dalis išreiškė daromą spaudimą turėti vaikų. Jie vertino save kaip vienintelį tėvų šansą tapti seneliais. Kenet sakė: *Aš esu vienintelis vaikas šeimoje ir daugiau nėra kam perduoti mūsų pavardę. Tai didelė našta vienam vaikui.* Jie jautėsi sumišusi, ar turėti vaikų, ar ne: *Kiekvieną kartą aš svarstau: „Man bus gerai ir be vaikų“ ir prasideda: tada mano tėvai niekada neturės anūkų. Tai tiesiog užvaldo mano mintis, ko aš visai nenoriu. Turiu galvoje tai, kad, jei visai nėra reikalo turėti vaikų, privalau jų turėti tik todėl, kad esu vienas vaikas šeimoje. Aš esu vienintelis jų šansas.*

Nors beveik pusė dalyvių išreiškė troškimą ateityje turėti tik vieną vaiką, tačiau, kurie norėjo turėti daugiau vaikų, buvo neužtikrinti, ar sugebės būti tėvais didesnėje šeimoje. Labiausiai jie rūpinosi, ar sugebės skirti vienodai laiko ir energijos kiekvienam vaikui. Holis žinojo, kad jo mergina ateityje norėtų auginti bent du vaikus. Jis sakė: *Kadangi buvau vienintelis vaikas, turėdamas du vaikus aš turėsiu išmokyti padalinti laiką jiems abiems.* Lorela ateities motinystės rūpesčius siejo su savo patyrimu su dviem katėmis: *Aš suvokiau, kad su jomis elgiuosi skirtingai... Sunku taip žongliruoti.*

Apibendrinant galima teigti, kad vienturčiai, galvodami apie savo ateitį, iškelia dvi svarbiausias problemas. Jie pripažino, kad jiems vieniems reikės rūpintis savo senstančiais tėvais, ir dažnai jautėsi dėl to beviltiškai. Taip pat jautė liūdesį ir neviltį, kad kai tėvai mirs, jie liks vieninteliai iš savo šeimos. Jie taip pat kalbėjo apie savo vaikus, kuriuos turės ateityje. Kai kurie iš jų jautė spaudimą savo tėvams suteikti galimybę tapti seneliais. Kitas nerimas – kaip būti kelių vaikų tėvu ar motina.

Išvados

Jaunų vienturčių žmonių pasakojimai patvirtina adleristinį požiūrį. Šių žmonių patyrimai skirtingi, tačiau tam tikri bendri modeliai sieja visas istorijas. Augę vieni šeimoje žmonės vaikystėje susidūrė tiek su sunkumais, kuriuos anksčiau yra aprašę adleristai, tiek ir su maloniais aspektais dėl savo pozicijos šeimoje. Šių žmonių papasakotos istorijos atskleidė elgesio panašiose situacijose įvairovę. Be jokių abejonių, interviu atskleidė kiekvieno individo unikalumą.

Kaip grupė vienturčių žmonių džiaugėsi, kad jiems nereikėjo dalyvauti konkurencinėse varžybose su broliais ar seserimis ir nereikėjo niekuo su jais dalintis. Jie turėjo poreikį ir mėgo pabūti vieni, išmoko žaisti kūrybiškus vaizduotės žaidimus vaikystėje. Kita vertus, dauguma dalyvių kartais norėdavo turėti brolių ar seserį. Jiems trūko vedlio ar patikėtinio namuose. Kai kurie tyrimo dalyviai brolio ar sesers neturėjimą pakeisdavo sukurdami broliškus santykius su kitais.

Tyrimo dalyviai taip pat išskyrė vieno vaiko ir tėvų santykių privalumus ir trūkumus. Jiems patiko nedalomas tėvų dėmesys ir finansinė jų parama. Dauguma dalyvių išsakė, kad santykiai su tėvais buvo artimi. Kai kurie iš dalyvių manė, kad tokie artimi santykiai susidarė todėl, kad neturėjo brolių ar seserų. Kai kurie jautė spaudimą pasiekti ką nors reikšmingo arba išsiskirti. Be to, dalis dalyvių kalbėjo apie negatyvų nuolatinio tėvų dėmesio poveikį.

Pusė tyrimo dalyvių išreiškė nuomonę, kad su jais buvo elgiama kaip su mažais suaugusiais žmonėmis. Jie daug laiko praleisdavo tėvų ir kitų suaugusiųjų draugijoje. Kai kuriems dėl šios patirties buvo sunkiau sutarti su bendraamžiais.

Galvodami apie savo ateitį, apklaustieji asmenys išreiškė susirūpinimą, kad jiems vieniems reikės rūpintis savo senstančiais tėvais. Jie apgailestavo, kad praras visus ryšius su savo tikrąja šeima, kai tėvai mirs. Kai kurie iš dalyvių nusivylę, jog niekada netaps dėdėmis ar tetomis. Dalis dalyvių kalbėjo apie jaučiamą spaudimą turėti vaikų – anūkų savo tėvams. Be to, kai kurie iš jų jaudinosi, ar pavyks būti gerais tėvais daugiau nei vienam vaikui, kadangi jie neturėjo iš ko pasimokyti šių modelių.

Šiame tyrime dalyvavo tiriamieji, kurie siekė išsilavinimo ir savirealizacijos. Dauguma dalyvių pasakojo neįprastas išvalgas tiek apie savo stipriąsias puses ir resursus, tiek ir apie savo ribotumą. Galima tikėtis, kad šios išvalgos jiems padės pasitelkti savo stiprybes ir įveikti sunkumus.

Skaitytojai turi atkreipti dėmesį į tai, kad šiame tyrime dalyvavo savanoriai. Gali būti, kad žmonės, kurie šeimose užaugo vieni ir susiduria su didesniais sunkumais, nenorėjo dalyvauti. Taip pat gana svarbu, kad 9 iš 20 dalyvių buvo iš Vaiko ir šeimos studijų fakulteto Pietryčių Amerikos universitete. Gali būti, kad šie universitete studijuojantys žmonės pasižymi geresniais savianalizės ir savęs pažinimo gebėjimais, kadangi jų studijų objektas yra vystymasis, santykiai ir ugdymo klausimai.

Taip pat svarbu tai, kad visi tiriamieji buvo baigę koledžus. Nors toks tiriamųjų pasirinkimas lemtas patogumo, atliekant tyrimą universitete, tokiam pasirinkimui turėjo įtakos dar du faktoriai. Pirma, Sheehy (1995) teigė, kad tarp žmonių, gimusių nuo 1966 iki 1980 yra daugiau pasiekusių aukštąjį išsilavinimą, ypač moterų, nei tarp iki 1966 metų gimusių žmonių. Kitas faktorius: daugelis tyrimų (pvz.: Claudy, 1984; Fablo & Polit, 1986; Gee, 1992; Groat, Wicks, & Neal, 1984) rodo, kad vieni šeimoje augę vaikai dažniau įgyja aukštąjį išsilavinimą nei jų bendraamžiai, turintys brolių ar seserų. Taigi išsilavinimo faktorius dalinai gali būti laikomas kaip tiriamosios grupės bendras faktorius (pavyzdžiui, vaikai, gimę iki 1980 metų ir užaugę savo šeimose vieni).

Akivaizdu, kad yra vienturčių vaikų tyrimų poreikis. Kadangi tokių vaikų skaičius vis auga ir yra palyginti mažai literatūros apie tokias šeimas, šeimų pedagogams rekomenduojama atkreipti didesnę dėmesį į šias šeimas. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tokios šeimos susiduria su mažiau sunkumų nei šeimos, auginančios daugiau vaikų, neturėtų būti pamiršta, kad tėvai ir jų vienturčiai vaikai galėtų pasinaudoti žiniomis apie sunkumus, su kuriais susiduria tokios šeimos. Profesionalai praktikai galėtų pasiūlyti vieną vaiką auginančioms šeimoms švietimo programas, kurios padėtų įveikti mitus apie vieną vaiką šeimoje (pvz.: kad tai būtinai sukuria aplinkybes augti išlepintam, savanaudžiui vaikui). Ir svarbiausia – suteikti ir skleisti informaciją, kaip formuoti šeimos atmosferą, padedančią vaikui išryškinti stipriąsias puses.

Literatūra

- Bird, G., & Melville, K. (1994). *Families and intimate relationships*. New York: McGraw-Hill.
- Blake, J. (1989). *Family size and achievement*. Berkeley: University of California Press.
- Claudy, J. G. (1984). The only child as a young adult: Results for project TALENT. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (pp. 211-252). New York: Guilford.
- Day, L. H. (1991). Is there any socially significant psychological difference in being an only child? The evidence from some adult behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 9, 754-773.
- Dreikurs, R. (1958). *The Challenge of parenthood*. New York: Plume.
- Falbo, T. (1984). Only children: A review. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (pp. 1-24). New York: Guilford.
- Falbo, T. (1987). Only children in the United States and China. *Applied Social Psychology Annual*, 7, 159-183.
- Falbo, T. (1992). Social norms and the one-child family: Clinical and policy implications. In F. Boer & J. Dunn (Eds.), *Children's sibling relationships: Developmental and clinical issues* (pp. 71-82). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, 100, 176-189.
- Feiring, C., & Lewis, M. (1984). Only and first-born children: Difference in social behavior and development. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (pp. 25-62). New York: Guilford.
- Gallup, G. H., & Newport, F. (1990). Virtually all adults want children, but many of the reasons are intangible. *The Gallup Poll Monthly*, 197, 8-22.
- Gee, E. M. (1992). Only children as adult women: Life course events and timing. *Social Indicators Research*, 26, 183-197.
- Glenn, N.D., & Hoppe, S. K. (1984). Only children as adults: Psychological well-being. *Journal of Family Issues*, 5, 363-382.
- Groat, H. T., Wicks, J. W., & Neal, A. B. (1984). Without siblings: An adult life of having been an only child. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (pp. 253-289). New York: Guilford.
- Katz, P. A., & Boswell, S. L. (1984). Sex-role development and the one-child family. In T. Falbo (Ed.), *The single-child family* (pp. 63-116). New York: Guilford.
- Leder, J. M. (1991). *Brothers and sisters: How they shape your lives*. New York: Ballantine.

- Manaster, G. J., & Corsini, R. J. (1982). *Individual psychology: Theory and practice*. Chicago: Adler School of Professional Psychology.
- Nachman, P., & Thompson, A. (1997). *You and your only child: The joys, myths and challenges of raising an only child*. New York: Skylight.
- Nyman, L. (1995). The identification of birth order personality attributes. *The Journal Of Psychology*, 129, 51-59.
- Polit, D. F., & Falbo, T. (1987). Only children and personality development: A quantitative review. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 309-325.
- Polit, D. F., Nuttall, R. L., & Nuttall, E. V. (1980). The only child grows up: A look at some characteristics of adult only children. *Family Relations*, 29, 99-106.
- Rice, F. P. (1999). *Intimate relationships, marriages, and families* (4th ed.). Mountain View, CA: Mayfield.
- Sharf, R. S. (1996). *Theories of psychotherapy and counseling*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Sheehy, G. (1995). *New passages: Mapping your life across time*. New York: Random House.
- Sifford, D. (1989). *The only child*. New York: Harper & Row.
- Sweeney, T. J. (1989). *Adlerian counseling: A practical approach for a new decade*. Bristol, PA: Accelerated Development.
- Watson, P. J., & Biderman, M. D. (1989). Failure of only-child status to predict narcissism. *Perceptual and Motor Skills*, 69, 1346.
- Weiss, R. S. (1994). *Learning from strangers: The art and method of qualitative interview studies*. New York: Free Press.